

GEREFORMEERDE CHRISTENEN
ONTMOETEN
SURINAAMS-HINDOSTAANSE HINDOES IN HET RIJNMONDGEBIED

EEN ANALYSE VAN DE ONTMOETING VANUIT DE VERSCHILLEN IN CULTUUR EN RELIGIE

*

ACADEMISCH PROEFSCHRIFT TER VERKRIJGING VAN DE GRAAD VAN
DOCTOR IN DE GODGELEERDHEID EN DE GODSDIENSTWETENSCHAPPEN

AAN DE

EVANGELISCHE THEOLOGISCHE FACULTEIT
TE LEUVEN, BELGIË

EN AAN DE

THEOLOGISCHE UNIVERSITEIT VAN DE GEREFORMEERDE KERKEN
TE KAMPEN, NEDERLAND

OP GEZAG VAN DE RECTORES
PROF. DR. P. NULLENS EN PROF. DR. R. KUIPER
ZO GOD WIL IN HET OPENBAAR TE VERDEDIGEN

OP VRIJDAG 21 OKTOBER 2016 OM 15.00 UUR

IN DE BROEDERKERK,
BROEDERSTRAAT 16 TE KAMPEN, NEDERLAND

DOOR

ARIE SIMON VAN DER LUGT

Promotores: prof. dr. P.R. Boersema (ETF Leuven)
 prof. dr. S. Paas (TU Kampen)

Co-promotor: dr. F.L. Bakker (Universiteit van Utrecht)

Beoordelingscommissie: dr. J. Barentsen (ETF Leuven)
 prof. dr. M.E. Brinkman (VU Amsterdam)
 prof. dr. R. Gowricharn (Universiteit van
 Tilburg)
 prof. dr. C.J. de Ruijter (TU Kampen)
 prof. dr. B. van den Toren (PThU Groningen)

Sponsored by **STICHTING AFBOUW KAMPEN**

ISBN: 978-90-77854-06-8

ISBN: 978-90-82589-40-5

Uitgever: Theologische
 Universiteit van de
 Gereformeerde
 Kerken
 (vrijgemaakt),
 Kampen, Nederland

Uitgever: Evangelische
 Theologische
 Faculteit, Leuven,
 België

“Want in Hem leven wij, bewegen wij ons en bestaan wij...”
Jezus’ gezant Paulus ontmoet Atheners (Handelingen 17,30).

Abstracts

This dissertation presents the results of the study of the missionary contacts and the interreligious dialogue between members of the Gereformeerde Kerken vrijgemaakt in de Netherlands and the Surinamese Hindustani Hindus in the Rijnmond area between 1973 and 2006. The research questions are: First of all, how has this encounter been formed and how have those contacts developed? Secondly, how can the encounter be interpreted and analyzed from the perspective of religion and culture? Thirdly, how can the encounter be evaluated from the perspective of gereformeerd-vrijgemaakte missiology and what are the consequences of this evaluation for that missiology? The first question is answered by a religious studies description of the encounter. The social frameworks, interactions, positions, roles and status, social inequality and social change are described. To answer the second question four cases are analyzed using the Cultural Religious Value System model. Based on this outcome the value system of the gereformeerd-vrijgemaakten is constructed and compared to the value systems of the Surinamese-Hindustani Hindus and of the Dutch society. The results of that analysis are taken into account in the evaluation of the Rijnmond Project. The evaluation is done based on the description of the missiological framework of the Gereformeerde Kerken vrijgemaakt in the years 1973–2006. As a result of the evaluation it turns out that the Rijnmond Project carries many characteristics of the gereformeerd-vrijgemaakte missiology. For example, the emphasis on credal and doctrinal issues is related to the definition of missiology, theological anthropology and cultural vision as used by the gereformeerd-vrijgemaakten. The difficulty to process the culture of the Surinamese-Hindustani Hindus in the missionary approach is related to the ‘elenctics’ of the gereformeerd-vrijgemaakte missiology. The asymmetry between the Christians and the Hindus traces back to differences in the worldview of both groups.

The missiological evaluation also reveals that the interaction issues between both groups do not necessarily come from the missiological framework. The possibilities to deal with culture in the missionary approach are not fully used in the Rijnmond Project. The interaction problems are not solved or prevented by choosing another strategy while maintaining the existing missiological framework. The evaluation shows that rethinking the current framework, particularly concerning the role of ‘elenctics’ and the interreligious dialogue, is needed.

In deze dissertatie vindt u het resultaat van het onderzoek naar de ontmoeting tussen gereformeerd-vrijgemaakten en Surinaams-Hindostaanse hindoes in het Rijnmondgebied tussen 1973 en 2006. De onderzoeksvragen zijn: 1) Hoe is de ontmoeting ontstaan en hoe hebben die contacten zich ontwikkeld? 2) Hoe kan de ontmoeting vanuit de verhouding tussen religie en cultuur worden geïnterpreteerd en geanalyseerd? 3) Hoe kan de ontmoeting vanuit de gereformeerd-vrijgemaakte missiologie worden geëvalueerd en wat betekent dat voor die missiologie? De eerste vraag wordt beantwoord door een godsdienstwetenschappelijke beschrijving van de ontmoeting. Daarin komen de sociale kaders, de interacties, de posities, rollen en status, de sociale ongelijkheid en de sociale verandering aan bod. Om de tweede vraag te beantwoorden wordt met behulp van het model Cultureel-Religieus Waarden-Systeem een viertal casussen geanalyseerd. Op basis daarvan wordt het waardesysteem van de gereformeerd-vrijgemaakten geconstrueerd en vergeleken met de waardesystemen van de Surinaams-Hindostaanse hindoes en de Nederlandse samenleving. De resultaten van die analyse worden meegenomen bij de evaluatie van het Rijnmondproject. De beschrijving van het missiologisch kader van de Gereformeerde Kerken vrijgemaakt in de jaren 1973–2006 vormt het criterium voor de evaluatie van de praktijk van het Rijnmondproject. De conclusie is dat het missionaire project veel kenmerken draagt van de missiologie die in de Gereformeerde Kerken vrijgemaakt functioneerde. De nadruk op de geloofsvoorstellingen in de dialoog heeft verband met de definitie van missiologie, de theologische antropologie en de cultuurvisie. De moeite om de cultuur van de Surinaams-Hindostaanse hindoes te verwerken heeft verband met de elenctische visie op de niet-christelijke religies en de visie op cultuur en contextualisatie. De asymmetrie in de verhoudingen gaat terug op verschillen in het wereldbeeld van beide groeperingen.

De evaluatie maakt duidelijk dat de interactieproblemen niet noodzakelijk uit het missiologisch kader voortkomen. De ruimte die er in het kader is om cultuur te verwerken in de missionaire benadering, is in de praktijk van het Rijnmondgebied niet volop gebruikt. De interactieproblemen worden niet opgelost of voorkomen door alleen een andere strategie bij een gehandhaafd kader. De evaluatie wijst in de richting van het heroverwegen van het bestaande kader, met name op de plaats van de elenctiek en op de functie van de interreligieuze dialoog.

Inhoudsopgave

Woordenlijst.....	x
1 Inleiding.....	1
1.1 Situatieschets.....	1
1.2 Eerste oriëntatie.....	3
1.3 Eerste observaties.....	5
1.4 Tweede oriëntatie.....	10
1.5 Onderzoeksvragen.....	16
1.6 Methode.....	18
1.7 Bronnen en gegevens.....	30
1.8 Stand van zaken.....	34
1.9 Onderzoeker als participant.....	35
1.10 Opzet van de overige hoofdstukken.....	36
2 Godsdienstwetenschappelijke beschrijving van het Rijnmondproject.....	37
2.1 Godsdienstwetenschappelijke definiëring.....	37
2.2 Beschrijving van de ontmoeting.....	42
2.2.1 Sociale kaders.....	42
2.2.1.1 <i>Gereformeerde Kerken vrijgemaakt – de landelijke situatie.....</i>	43
2.2.1.2 <i>Gereformeerde Kerken vrijgemaakt – in het Rijnmondgebied.....</i>	45
2.2.1.3 <i>Surinaams-Hindostaanse hindoes – de kwantitatieve beschrijving.....</i>	51
2.2.1.4 <i>Surinaams-Hindostaanse hindoes – de religieuze organisatie.....</i>	53
2.2.2 Sociale interactie.....	60
2.2.2.1 <i>Chronologische beschrijving van de interactie.....</i>	61
2.2.2.2 <i>Systematische beschrijving van de interacties.....</i>	69
2.2.2.3 <i>Sociale relatie, sociale integratie?.....</i>	71
2.2.3 Sociale positie, status en rollen.....	73
2.2.3.1 <i>Gereformeerde Kerken vrijgemaakt.....</i>	73
2.2.3.2 <i>Surinaams-Hindostaanse hindoes.....</i>	79
2.2.4 Sociale ongelijkheid.....	82

2.2.4.1	<i>Onderwijspositie</i>	83
2.2.4.2	<i>Arbeidspositie</i>	87
2.2.4.3	<i>Sociale mobiliteit en bekering in het Rijnmondgebied</i>	89
2.2.5	Sociale verandering: periodisering en markering	89
2.2.5.1	<i>De Gereformeerde Kerken vrijgemaakt</i>	90
2.2.5.2	<i>Surinaams-Hindostaanse hindoes</i>	91
2.2.5.3	<i>Nederlandse samenleving</i>	92
2.2.5.4	<i>Verband</i>	94
2.3	Samenvattende vooruitblik	95
3	Culturele interpretatie en analyse: Casussen en Waardesystemen	99
3.1	Inleiding.....	99
3.2	Analyse van gedragssituaties.....	100
3.2.1	Casus 1: het brengen van een vuuroffer.....	100
3.2.1.1	<i>Geobserveerd gedrag en culturele normen</i>	101
3.2.1.2	<i>Algemene waarde-evaluatie</i>	103
3.2.1.3	<i>Specifieke waarde-evaluatie</i>	106
3.2.1.4	<i>Analyse vanuit de religie</i>	111
3.2.2	Casus 2: het ideaal van huwelijk en gezin	113
3.2.2.1	<i>Geobserveerd gedrag en culturele normen</i>	113
3.2.2.2	<i>Algemene waarde-evaluatie</i>	118
3.2.2.3	<i>Specifieke waarde-evaluatie</i>	121
3.2.2.4	<i>Analyse vanuit de religie</i>	124
3.2.3	Casus 3: het uitdelen van prasad.....	128
3.2.3.1	<i>Geobserveerd gedrag en culturele normen</i>	128
3.2.3.2	<i>Algemene waarde-evaluatie</i>	129
3.2.3.3	<i>Specifieke waarde-evaluatie</i>	131
3.2.3.4	<i>Analyse vanuit religie</i>	134
3.2.4	Casus 4: de organisatie van pandit en clientèle	136
3.2.4.1	<i>Geobserveerd gedrag en culturele normen</i>	136
3.2.4.2	<i>Algemene waarde-evaluatie</i>	138
3.2.4.3	<i>Specifieke waarde-evaluatie</i>	142

3.2.4.4	<i>Analyse vanuit religie</i>	144
3.2.5	Samenvattende conclusies.....	145
3.3	Cultureel-religieuze waardesystemen	146
3.3.1	Gereformeerde Kerken vrijgemaakt.....	147
3.3.2	Vergelijking met de Surinaams-Hindostaanse hindoes en de Nederlandse context.....	152
3.4	Interpretatie van de ontmoeting 1973–2006	158
3.5	Samenvattende vooruitblik	164
4	Missiologisch kader van de Gereformeerde Kerken vrijgemaakt	167
4.1	Inleiding.....	167
4.2	Definitie.....	171
4.3	Systematisch-missiologische thema's	176
4.3.1	Openbaringsleer: wat is de rol en het gezag van de Bijbel?	178
4.3.2	Christologie: wie is Jezus Christus en wat is zijn betekenis?.....	180
4.3.3	Ecclesiologie: wat is de aard van de christelijke kerk?	182
4.3.4	Eschatologie: hoe bekijkt de kerk de toekomst?	187
4.3.5	Soteriologie: wat is de aard van het heil dat de kerk verkondigt?	188
4.3.6	Antropologie (theologisch): hoe waardeert de kerk het menselijke? .	193
4.4	Cultuur en contextualisatie	199
4.5	Samenvattende vooruitblik	206
5	Missiologische evaluatie van het Rijnmondproject.....	209
5.1	Inleiding.....	209
5.2	Definitie.....	210
5.2.1	Aard en invloed van de definitie.....	210
5.2.2	Kenmerken.....	212
5.2.2.1	<i>De opdracht aan de kerk</i>	212
5.2.2.2	<i>De verbale verkondiging</i>	215
5.2.2.3	<i>Antithese en elenctiek</i>	217
5.2.2.4	<i>De kerk als ontvangende gemeenschap</i>	221
5.2.2.5	Conclusies	222
5.3	Geloofsvoorstellingen	222

5.3.1 Openbaringsleer.....	222
5.3.2 Christologie.....	224
5.3.3 Ecclesiologie.....	225
5.3.4 Eschatologie.....	226
5.3.5 Soteriologie.....	227
5.3.6 Theologische antropologie.....	230
5.3.7 Conclusies.....	232
5.4 Cultuur en contextualisatie.....	233
5.4.1 Cultuur.....	233
5.4.1.1 Culturele kenmerken.....	234
5.4.2 Contextualisatie.....	238
6 Resultaten: Conclusies en Meerwaarde.....	241
Bibliografie.....	249
Samenvatting.....	267
Summary.....	273
Dankwoord.....	279
Curriculum vitae.....	281
Inleiding op de bijlagen.....	283
1 Documentatie Contacten.....	285
2 Documentatie Interacties.....	293
3 Documentatie Organisatiestructuur.....	307
4 Documentatie Interactieproblemen.....	333
5 Hindoetempels in het Rijnmondgebied.....	349
6 Inhoud Evangelisatieblad Tjhota Agbaar.....	353
7 Medewerkers Hindostanenwerkgroep.....	393
8 Studieonderwerpen Hindostanenwerkgroep.....	395
9 Toetreding van Surinaamse Hindostanen in de Gereformeerde Kerken vrijgemaakt in het Rijnmondgebied.....	409
10 Cultuur in bezinning gemeenschapsvorming.....	411
11 Mensvisie, cultuur en psycho-sociale hulpverlening.....	417

Samenvatting

Gereformeerde christenen ontmoeten Surinaams-Hindostaanse hindoes in het Rijnmondgebied.

Een analyse van de ontmoeting vanuit de verschillen in cultuur en religie.

Deze dissertatie beschrijft, analyseert en evalueert de ontmoeting tussen gereformeerd-vrijgemaakte christenen en Surinaams-Hindostaanse hindoes in het Rijnmondgebied in de periode 1973–2006. Deze casus is niet eerder onderzocht. In de inleiding (**hoofdstuk 1**) wordt de aanleiding tot dit onderzoek geschetst. In 1973 richten leden van de Gereformeerde Kerken vrijgemaakt de 'Vereniging Evangelisatieprojecten Rotterdam' op en openen een koffiebar als evangelisatiecentrum in Rotterdam-Crooswijk. De gereformeerd-vrijgemaakten komen op die manier in aanraking met Hindostaanse hindoes, die in de jaren zeventig van de vorige eeuw vanuit Suriname naar Nederland migreerden. De archieven van de koffiebarvereniging en van de Gereformeerde Kerken vrijgemaakt in het Rijnmondgebied tonen een drietal interactieproblemen: 1) de gereformeerd-vrijgemaakten stellen in de dialoog met de hindoes voortdurend geloofsvoorstellungen centraal. Dat leidt tot onbegrip en weerstand bij de Surinaams-Hindostaanse hindoes; 2) de sociaal-culturele aspecten van de Surinaams-Hindostaanse leefwijze worden als tweederangs ervaren door de gereformeerd-vrijgemaakten, die het gesprek primair willen voeren over de geloofsvoorstellungen; 3) de gereformeerd-vrijgemaakten willen hun religieuze overtuigingen overdragen aan de hindoes. De asymmetrie in de verhoudingen wordt als een probleem ervaren door hindoes en deels ook door gereformeerd-vrijgemaakten. De dissertatie onderzoekt de ontmoeting tussen beide religieuze groeperingen in Nederland via drie onderzoeksvragen: 1) Hoe is de ontmoeting tussen de leden van de Gereformeerde Kerken vrijgemaakt en de Surinaams-Hindostaanse hindoes in het Rijnmondgebied tussen 1973 en 2006 ontstaan en hoe hebben die contacten zich ontwikkeld? 2) Hoe kan de ontmoeting vanuit de verhouding tussen religie en cultuur worden geïnterpreteerd en geanalyseerd? 3) Hoe kan de ontmoeting vanuit de gereformeerd-vrijgemaakte missiologie worden geëvalueerd en wat betekent dat voor die missiologie? Het begrip 'ontmoeting' wordt om analytische redenen ontleed in twee elementen: het missionair contact en de interreligieuze dialoog. Het missionair contact omvat elke vorm van interactie tussen beide groeperingen. De interreligieuze dialoog betreft de verbale communicatie over religie.

Hoofdstuk 2 opent met de godsdienstwetenschappelijke omschrijving van 'evangeliseren'. De ontmoeting tussen de gereformeerd-vrijgemaakten en de Surinaams-Hindostaanse hindoes is godsdienstwetenschappelijk te omschrijven als een poging tot sociale en deels intergenerationele cultuuroverdracht. Deze cultuuroverdracht impliceert persoonlijke (individuele verandering van levensoriëntatie) en structurele doeleinden (opname in de kerkgemeenschap). Kenmerkend is dat deze overdracht plaatsvindt in één geografische ruimte, het Rijnmondgebied. De beschrijving van de casus gebeurt vanuit godsdienstwetenschappelijk perspectief. De volgende aspecten worden voor de beschrijving geselecteerd: 1) de sociale kaders, 2) de sociale interactie, 3) de sociale posities, rollen en status, 4) de sociale ongelijkheid en 5) de sociaal-culturele veranderingen.

1) Vertegenwoordigers van een gemeenschap van ongeveer 7000 gereformeerd-vrijgemaakten willen de ongeveer 20.000 Surinaams-Hindostaanse hindoes in het Rijnmondgebied bereiken. De gereformeerd-vrijgemaakten richten voor de ontmoeting met de hindoes een eigen organisatievorm in, maar ontmoeten aan de kant van de Surinaams-Hindostaanse hindoes verschillende vormen van religieuze organisatie. De meerderheid van de hindoes die zij ontmoeten, behoort bij de *Sanatan Dharm* en de *Arya Samaj*. Daar domineert de groepsgebonden, hiërarchisch gestructureerde vorm, met als kern de relatie tussen brahmaan en *yajman*. Een kleine minderheid van de hindoes is verbonden aan de interetnische goeroebewegingen, die individueler een keuzegerichte vorm van hindoeïsme praktiseren, de Hare Krishna-toegewijden en volgelingen van Sathya Sai Baba.

2) De sociale interactie tussen beide groeperingen ontwikkelt zich tot een breed scala van activiteiten. De directe interactie van bezoeken, feestavonden en godsdienstgesprekken krijgen prioriteit. Zo worden sociale relaties tot stand gebracht. De gereformeerd-vrijgemaakten integreren niet in de Surinaams-Hindostaanse gemeenschap.

3) De gereformeerd-vrijgemaakten hebben in het begin met name contact met lekenhindoes. Als zij evangelisatiepredikanten aanstellen, richten deze zich steeds meer op de *pandits* en de hoogopgeleide hindoes. De verwachting waarmee dat contact gepaard gaat, blijkt in veel gevallen niet terecht. Dat is te verklaren door de beschreven ontwikkeling van de positie van de *pandit* in Nederland.

4) De Surinaamse Hindostanen ontwikkelen zich tussen 1973 en 2006 in de richting van het niveau van de autochtone Nederlanders, zowel op het gebied van onderwijs als op dat van arbeid. Sociale opwaartse mobiliteit door middel van bekering en toetreding tot de Gereformeerde Kerken vrijgemaakt blijkt niet uit de situatie van de hindoes die die stap hebben gezet.

5) Sociale verandering in Nederland tussen 1973 en 2006 (met

name de individualisering) heeft parallellen met de veranderingen bij de gereformeerd-vrijgemaakten en de Surinaams-Hindostaanse hindoes.

Bij de beantwoording van de tweede onderzoeksvraag` (**hoofdstuk 3**) wordt het model Cultureel-Religieus Waarden-Systeem (CRWS) gebruikt. Het model maakt het mogelijk religieus gemotiveerd gedrag van subculturen te beschrijven, te vergelijken en te analyseren. Er is bij de casus van het vuuroffer (**casus 1**) veel overeenstemming in waarden te constateren. Toch functioneren de waarden voor beide groeperingen verschillend, omdat bij beide het divergerend wereldbeeld sterk verweven is met de andere aspecten van de religie. Ook op het punt van het aangaan van het huwelijk en het stichten van een gezin (**casus 2**) is er veel overeenstemming. Bij een aantal specifieke waarde-domeinen zijn er verschillen, maar in de loop van de onderzoeksperiode worden die kleiner. Voor beide groeperingen geldt dat het verschil in gedrag en waarden met de Nederlandse samenleving kleiner wordt tussen 1973 en 2006. De waarden die liggen onder het uitdelen van *prasad* (**casus 3**) worden door de gereformeerd-vrijgemaakten erkend. De analyse vanuit de religie brengt verschil in dieperliggende waarden uit het wereldbeeld naar boven. Gereformeerd-vrijgemaakte predikanten en Surinaams-Hindostaanse *pandits* verschillen in prioriteit van taken, waarbij vooral de plaats van het ritueel als verschil opvalt (**casus 4**). In beide groeperingen functioneren overeenkomstige waarden, maar er zijn ook enkele duidelijke verschillen. In de specifieke waarde-domeinen is vooral het genderverschil opvallend, tussen gereformeerd-vrijgemaakten en de *Arya Samaj*. Bij de hindoes werkt de religieuze notie van de *dharma* door in de culturele plaats van de *pandit*, bij de gereformeerd-vrijgemaakten is de religieuze ambtsopvatting van belang bij de culturele plaats van de predikant.

Het waardesysteem van de Gereformeerde Kerken vrijgemaakt in de periode 1973–2006 is te beschrijven in een zestal aspecten: groep en grens (over het vijandbeeld van de groepering), loyaliteit en macht (over de religieuze machtsverhouding), loyaliteit en vrijheid (over de ruimte binnen de groepering), orde en zekerheid (over onzekerheidsmijding), taal en rationaliteit (over de verbale nadruk) en traditie en relevantie (over behoefte aan erkenning). Na vergelijking van deze aspecten met de waardesystemen van de Surinaams-Hindostaanse hindoes en de Nederlandse samenleving is een interpretatie mogelijk van de interactieproblemen tussen beide groeperingen. De asymmetrische verhouding tussen beide is diep geworteld in met name de wereldbeelden van de waardesystemen en de waardehiërarchie die daaraan gekoppeld is. Door gereformeerd-vrijgemaakten worden geloofsvoorstellingen met

voorrang centraal gezet in de ontmoeting en ook dat heeft te maken met het wereldbeeld. Dat geldt ook in de onderlinge verhoudingen wat betreft positie, status en rol. Individualiteit is een centrale waarde bij de gereformeerd-vrijgemaakten en dat werkt door in de contacten en de dialoog. De gereformeerd-vrijgemaakten hechten ook waarde aan bepaalde organisatorische aspecten en ook dat is onderdeel van de cultuuroverdracht. De diversiteit van vrouwen en allochtonen komt tot uiting in de ontmoeting, zij het beperkt.

Voor de evaluatie van het Rijnmondproject, de derde onderzoeksvraag, moet het missiologisch kader van de Gereformeerde Kerken vrijgemaakt als te hanteren criterium beschreven worden. In **hoofdstuk 4** wordt eerst de definitie van missiologie beschreven, zoals die aan de Theologische Universiteit van deze kerken functioneerde tussen 1973 en 2006. Centraal staat de opdracht aan de kerk tot verbale verkondiging. De mens wordt door de verkondiging voor een keuze gesteld: voor of tegen God in Jezus Christus. Het verschil in levensoriëntatie is een vorm van tegenstelling, die uitloopt op de grote scheiding bij het laatste oordeel. In de visie op de andere religies keert dat terug in de vorm van de elenctiek, de 'ontmaskering' als pseudo-religie. De kerk is behalve gezonden gemeenschap tegelijk ook een doelgemeenschap. Daarna volgt de beschrijving van de openbaringsleer, de christologie, de eschatologie, de soteriologie, de theologische antropologie en de visie op cultuur en contextualisatie. De systematische kernen in de gereformeerd-vrijgemaakte missiologie zijn a) de soteriologie, b) de ecclesiologie en c) de theologische antropologie. De vraag naar het eeuwig heil van de mens domineert het doel van de zending. De openbaringsleer en de eschatologie vinden binnen de missiologie daar hun spits. De ecclesiologie is zowel belangrijk aan de kant van de zender (de opdracht aan de kerk tot proclamatie) als aan de kant van de ontvanger. Daarbij ligt een sterk accent op de kerk als lokaal functionerende, ambtelijk gestructureerde geloofsgemeenschap. In de theologische antropologie wordt de mens als schepsel verantwoordelijk gesteld. '*Missio Dei*' is een aanduiding die enerzijds kritisch wordt besproken waar het gaat om de missiologie die binnen de Wereldraad van Kerken wordt ontwikkeld na de Tweede Wereldoorlog. Anderzijds gebruiken gereformeerd-vrijgemaakte missiologen deze term om de ultieme bron van elk missionair streven aan te duiden: het gaat om God die zendt. De cultuur van de mens wordt door de gereformeerd-vrijgemaakten op twee manieren gewaardeerd. Negatief als een menselijk fenomeen, waarin zich zondig verzet tegen God kan nestelen. Positief als een verschijnsel uit de schepping dat integratie en heelheid bevordert. Contextualiteit wordt in de loop van de onderzoeksperiode

steeds meer gezien als een goede en noodzakelijke stap om de boodschap van het evangelie te 'vertalen' naar een ontvangende cultuur.

Hoofdstuk 5 biedt de evaluatie van de praktijk in het Rijnmondproject, aan de hand van de drie elementen van hoofdstuk 4: de definitie, de geloofsvoorstellingen en de visie op cultuur en contextualiteit. De definitie van missiologie in het academische onderwijs aan de Theologische Universiteit van de Gereformeerde Kerken vrijgemaakt werd in de onderzoeksperiode uitgebreider en explicieter. Hetzelfde gebeurt met de doelstellingen in het Rijnmondgebied. De centrale plaats van de verbale verkondiging in de dialoog met de hindoes spoort met de uitgangspunten. Bij de evaluatie van de onderdelen openbaringsleer, christologie, eschatologie en soteriologie blijkt het verschil tussen beide groeperingen groot en fundamenteel. De verschillen gaan terug op de uiteenlopende wereldbeelden van de waardesystemen van beide groeperingen, en op het verschil in waardehiërarchie. Als deze thema's centraal worden gezet in de interreligieuze dialoog leidt dat snel tot tegengestelde posities die de verdere dialoog blokkeren. In de evaluatie blijkt het onderdeel ecclesiologie vooral intern te functioneren bij de gereformeerd-vrijgemaakte medewerkers. In de dialoog met de hindoes heeft de ecclesiologie effect als de diversiteit binnen de kerk wordt benut. Etnische gemeenschapsvorming heeft zich in het project niet als missionair sterk bewezen. De missiologische uitgangspunten van de gereformeerd-vrijgemaakten bieden ruimte tot een grotere mate van integratie in de Surinaams-Hindostaanse hindoe-gemeenschap, om op die manier als religieuze groeperingen in Nederland samen te werken en samen te leven. De evaluatie van het onderdeel soteriologie en van de theologische antropologie onderstreept de conclusie bij de evaluatie van de definitie: een waarderende houding en benadering kunnen worden ingenomen met behoud van de verkondiging met een appel tot bekering. De gereformeerd-vrijgemaakte missiologie biedt de ruimte aan de factor 'cultuur' om de cultuurkenmerken van zowel de christenen als de hindoes in Nederland te verwerken. Het vertaalmodel van contextualisatie kan worden toegepast in de fase voor de bekering. Contextualiteit is binnen de gereformeerd-vrijgemaakte uitgangspunten een noodzakelijk en onvermijdelijk gegeven. De interreligieuze dialoog past in de gereformeerd-vrijgemaakte missiologie.

In het laatste hoofdstuk (**hoofdstuk 6**) worden de slotconclusies uit het onderzoek getrokken. De evaluatie maakt duidelijk dat de interactieproblemen niet onvermijdelijk zijn binnen het gegeven missiologisch kader. De ruimte die er in het kader is om cultuur te verwerken in de missionaire benadering, is in de praktijk van het Rijnmondgebied niet volop gebruikt.

Maar de interactieproblemen worden niet opgelost of voorkomen door alleen een andere strategie bij een gehandhaafd kader. De evaluatie wijst in de richting van het heroverwegen van het bestaande kader, met name de plaats van de elenctiek en de functie van de interreligieuze dialoog. Ten slotte wordt gewezen op de betekenis van deze casus voor vergelijkbare casussen. De interdisciplinaire benadering, zoals in dit proefschrift toegepast, kan exemplarisch zijn bij de interreligieuze dialoog.

Summary

Reformed Christians meet Surinamese-Hindustani Hindus in the Rijnmond area.

An analysis from a cultural and religious perspective.

This thesis describes, analyses and evaluates the encounter of Reformed Christians and Surinamese Hindustani Hindus in the Dutch Rijnmond area during the years 1973-2006. Research on this case has not been done before. The introduction (**Chapter 1**) outlines the motivation for this research. In 1973 members of the Gereformeerde Kerken vrijgemaakt (Reformed Churches [lib.]) established an association to evangelise: 'Vereniging Evangelisatieprojecten Rotterdam'. They opened an Evangelism Center in Rotterdam-Crooswijk, where the Reformed Christians meet Hindustani Hindus who migrated from Surinam, in the sixties and seventies of the last century. The archives of the association and of the Reformed Churches in the Rijnmond area show three kinds of problems, occurring between the Christians and the Hindus: firstly, in the interreligious dialogue with Hindus the Reformed Christians focus on creedal and doctrinal beliefs. This leads to misunderstanding and resistance from the side of the Surinamese-Hindustani Hindus. Secondly, the socio-cultural aspects of the Surinamese-Hindustani way of life, with which the Reformed Christians are confronted, are perceived as second rate in the missionary endeavour. The Reformed Christians primarily want to engage in discussions on the mentioned beliefs, and not on the socio-cultural aspects of the Hindu way of life. Thirdly, the Reformed Christians want to transfer their religious beliefs to the Hindus. This asymmetry in relations is perceived as a problem too. This dissertation explores the encounter between the two religious groups through three research questions: First of all, how has this encounter been formed and how have those contacts developed? Secondly, how can the encounter be interpreted and analysed from the perspective of religion and culture? Thirdly, how can the encounter be evaluated from the perspective of the missiology of the Reformed Churches and what are the consequences of this evaluation for that missiology? For analytical reasons the term 'encounter' is decomposed in two elements: missionary contact and interreligious dialogue. The missionary contact includes any form of interaction between the two groups. Interreligious dialogue stands for the verbal communication about religion between adherents of different religions.

Previous to the description of the Rijnmond Project itself, **Chapter 2** offers a religious studies definition of 'to evangelize', in relation to this case. The

meeting between the Reformed Christians and the Surinamese Hindustani Hindus can be defined as an attempt to social and intergenerational transmission of Reformed Christian culture to Surinamese Hindus. This cultural transfer involves personal and structural purposes: the change of life orientation and the membership of a church community. This attempt is confined to one geographical area, the Rijnmond area.

The description of the case is done from a religious studies perspective. The following aspects are selected for description: first, the social frameworks, second, the social interaction, third, the social positions, roles and status, fourth, the social inequality and, fifth, the socio-cultural changes.

First, in the years 1973-2006 representatives of the Reformed community (about 7000 people) reach out for the 20,000 Surinamese Hindustani Hindus in the Rijnmond area. The Reformed Christians establish a complex ecclesiastical organisation to facilitate the encounter with the Hindus. They come across various forms of Surinamese-Hindustani Hindu organization. For example, the majority of Hindus belong to the *Sanatan Dharm* and *Arya Samaj*. Both are pronounced group-related, hierarchically structured organisations. The relationship between *Brahman* and *yajman* (priest and lay Hindu, the one who asks for the sacrifices) is at the heart of it. A small minority of Hindus is affiliated to the inter-ethnic guru movements that practice a more individual choice-oriented form of Hinduism: Hare Krishna devotees and followers of Sathya Sai Baba. Secondly, the social interaction between the Christians and the Hindus develops into a wide range of activities. The direct face-to-face interaction of visits, parties and interreligious dialogue is given priority by the Reformed Christians. Social relationships are established, but the Reformed Christians do not integrate into the Surinamese-Hindustani community. Thirdly, in the first years the Reformed Christians contact primarily lay Hindus. When Reformed ministers enter the project, their focus becomes the encounter with Hindu priests and the educated Hindus. The expectations of the ministers regarding the interreligious dialogue with those Hindu-leaders are not met. This can be explained by the developments in the position of the Hindu priests in the Netherlands. Fourthly, in the period 1973-2006 the Surinamese Hindustani people develop towards the social level of the autochthone Dutch, both in education and in labour. Evidence for social upward mobility through membership of the Reformed Churches is not available in the data. Fifthly, individualization as a pivotal aspect of social change in the Netherlands between 1973 and 2006, has a parallel within the communities of both the Reformed Christians and the Surinamese Hindustani Hindus.

The Cultural Religious Value System model (CRWS) is the tool used to answer the second research question. This religious studies model makes it possible to describe, compare and analyse religiously motivated behaviour of subcultures. In **Chapter 3** four cases are analysed. The case of the Hindu fire sacrifice (**case 1**) shows a lot of agreement in values between Christians and Hindus. Yet, common values such as service, sacrifice, recognition of the transcendent and the tradition function differently in both groups. The diverging worldview is in each group closely interwoven with the other aspects of their religion and creates a diverging framework for converging values. In the case of marriage and family (**case 2**) we see a lot of agreement between the Christians and the Hindus too. In a number of specific value domains there are differences, which become less prominent in the course of time. For both groups the gap between their behaviour and values and those of Dutch society is narrowing over time. Most values underlying the distribution of *prasad* (a sweet piece of food, dedicated to God and distributed to those who are present, **case 3**) are recognized by the Reformed Christians. The religious studies analysis however reveals differences in underlying values as well. Reformed preachers and Surinamese Hindustani priests differ in priority of tasks, especially regarding the religious rituals (**case 4**). Both groups face corresponding values to the religious offices, but there are also some significant differences. Gender in religious offices is a striking difference between Reformed Christians and the *Arya Samaj*. Among the Hindus the religious concept of *dharma* frames the position and role of the priests. In the group of the Reformed Christians the religious character of the office is of great importance as cultural frame of the preacher.

The value system of the Reformed Christians in the period 1973-2006 can be described in six aspects: first, group and limits (in and outgroup markers), second, loyalty and power (the religious power relations), third, loyalty and freedom (individuality within the group), fourth, order and security (avoiding insecurity), fifth, language and rationality (the verblivity emphasis) and sixth, tradition and relevance (need for recognition). Comparing the value systems of the Reformed Christians to those of the Surinamese-Hindustani Hindus and Dutch society provides a basis for an interpretation of the interaction problems between the two groups in the Dutch context. For example, the asymmetrical relationship between the two is deeply rooted in the worldviews of the value systems and the hierarchy of values linked to it. Reformed Christians give priority in dialogue to verbal expression of beliefs. That can be traced back to central issues in their worldview. This also applies to the mutual relations, social position, status

and role. Individuality is a core value to the Reformed Christians and that is reflected in the missionary contacts and interreligious dialogue. The Reformed Christians value certain organizational aspects, which are implied in the culture transfer. The diversity of women and ethnic minorities is reflected in the encounter, albeit limited.

To answer the third research question, the fourth chapter describes missiological framework of the Reformed Churches (**Chapter 4**). First of all, the chapter provides the description of the definition of missiology, as it served in the curriculum of the Theological University of these Churches in Kampen, between 1973 and 2006. According to the definition the proclamation as verbal communication is central to the mission of the church. Man is addressed by proclamation and by this given a choice for or against God in Jesus Christ. This creates a difference in life orientations of man, which leads ultimately to a separation at the last judgment. The Reformed missiological view on other religions characterizes them as pseudo-religions. The science of 'elenctics' (from *elenchein* [Greek], to accuse, unmask) is dedicated to do so. According to the definition of missiology the church is not only sent to proclaim but also called to receive all those who repent, converse and come to Christ (being a target community).

Chapter 4 continues with the description of central systematic missiological issues: the doctrine of revelation, Christology, eschatology, soteriology, theological anthropology, the view on human culture and contextualization. It turns out that the systematic core in the Reformed missiology is threefold, soteriology, ecclesiology and theological anthropology. The demand for the eternal salvation of man dominates the purpose of the mission. The revelational and eschatological issues find their focus in soteriology. Ecclesiology is important to the Church, both as the 'transmitter' (the church that proclaims) and as 'receiver' (the church that receives converts). There is a strong emphasis on the local church as a local religious community, led by its offices. In theological anthropology human being is held responsible as a creature of God.

Missio Dei is a term that is critically discussed by the Reformed missiologists, as part of the missiology which is developed within the World Council of Churches after the Second World War. The Reformed missiologists however use this term too, to refer to the ultimate source of all missionary endeavour: it is God who sends. The culture of man is appreciated by the Reformed Churches in two ways. Negatively as a human phenomenon, which can host sinful opposition against God. Positively as a phenomenon of creation that promotes integration and cohesion. In the course of time the Reformed

Christians increasingly consider contextuality as a good and necessary step to 'translate' the message of the Gospel to a receiving culture.

Chapter 5 provides the evaluation of the Rijnmond Project, based on the three elements of Chapter 4: the definition, beliefs, the culture view and contextuality. The definition of missiology in academic education at the Theological University of the Reformed Churches became more extensive and explicit between 1973 and 2006. The same happened with the missionary objectives in the Rijnmond Project. The centrality of the verbal proclamation in dialogue with Hindus is in line with the missiological framework. The evaluation shows large and fundamental differences between both groups regarding the issues of revelation, Christology, soteriology and eschatology. The differences trace back to the differing worldviews of the value systems of both groups, and the difference in value hierarchy. If these issues are put at the heart of inter-religious dialogue, it will quickly lead to contradictory positions that block further dialogue. Evaluating the ecclesiology it appears that it operates mostly internally in the Reformed group. In the dialogue with the Hindus, the ecclesiology comes to effect when gender and ethnic diversity is employed. Ethnic community formation has not turned out to be missiologically a useful element in the Rijnmond Project. The missiological framework of the Reformed Churches accommodate a greater degree of integration in the Surinamese-Hindustani Hindu community than done in the Rijnmond area in the years 1973–2006. Social relations and integration can be used in order to work and live together as religious groups in the Netherlands. The evaluation of the soteriology and theological anthropology underlines the conclusion in the evaluation of the definition: an appreciative attitude and approach to Hindu values can be taken, while maintaining the missionary proclamation with an appeal to repentance. The Reformed missiology provides room to value positively the cultural characteristics of both Christians and Hindus in the Netherlands. The translation model of contextualization can be used in the pre-conversion phase. Contextuality is necessary and unavoidable. Interreligious dialogue can be part of the Reformed missiology.

The last chapter draws the final conclusions (**Chapter 6**). The evaluation shows that the interaction problems do not come necessarily from the missiological framework. The possibilities to deal with culture in the missionary approach are not fully used in the Rijnmond Project. The interaction problems are not solved or prevented by choosing another strategy while maintaining the existing missiological framework. The evaluation shows that rethinking the current framework, particularly concerning the role of elenctics and the interreligious dialogue, is needed.

The last chapter also highlights the significance of this case for similar cases. The interdisciplinary approach, as applied in this thesis, can be exemplary to the interreligious dialogue.